

PROTOKOL O HODNOCENÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE posudek oponenta

Práci předložil(a) student(ka): Bc. Vladimír Lederer

Název práce: *Diskurzivní repertoáry obsažené v díle streetartového umělce vystupujícího pod pseudonymem Banksy*

Oponoval (*u externích oponentů uveďte též adresu a funkci ve firmě*): Martin Švantner, PhD

1. CÍL PRÁCE (*uvedte, do jaké míry byl naplněn*):

Předkládaný text má povahu odborného eseje z oblasti sociologie médií a socio-sémiotického zkoumání vizuální kultury, se zaměřením na umělecká díla ve veřejném prostoru. Vytyčený cíl práce (stanovení teoretického rámce, jeho převedení do operativních pojmů, aplikace na zvolený materiál a výsledná komparace a představení spíše popisných, historiografických exkursů) byl po mém soudu naplněn.

2. OBSAHOVÉ ZPRACOVÁNÍ (*náročnost, tvůrčí přístup, proporcionalita teoretické a vlastní práce, vhodnost příloh apod.*):

K textu mám následující výhrady:

První se týká místy nepřilíš důsledného používání pojmů ze zvoleného teoretického žargonu; nejde pouze o místy chybné užití termínů, ale spíše o celkově nedůsledné chápání zvoleného filosoficko-teoretického pozadí. Sémiotika, respektive spíše sémiologie, ze které diplomant čerpá svoji inspiraci, je svébytná tím, že je kontra-karteziánská a relacionistická, tedy bytostně nedualistická. Jinými slovy v ní není příliš prostoru na dělení světa, které se v DP často objevuje, tedy na „diskurs“ a „skutečnost“. To co je různorodě vyjednáváno jako „skutečné“, je vždy „nutně diskursivní“ (a vyjádřeno slovníkem sociologie „sociálně-spolu/konstruované“), stejně jako – z hlediska zvolených autorit na které se text odvolává (Fairclough, Barthes, Foucault ad.) - ona základní „realistická“ iluze, že máme kapacitu mluvit o „skutečném“ („universálním“, „opravdovém“ atd.) jaksi mimo diskurs ve kterém se „skutečné“ jako pojem artikuluje.

Chci tím jednoduše říci, že předkládaný text se místy značně „zpronevřuje“ výchozímu rámci; již na s. 7 (a dále; viz s. 25) autor textu mluví o „reálné diskursivní moci schopné ovlivňovat dění ve světě“ jakoby byl na jedné straně diskurs a na druhé straně onen „reálný svět“. Jistým východiskem, které by v textu nepůsobilo rozporně jako tato, autorem implicitně předpokládaná i explicitně traktovaná, dichotomie by možná bylo zapojení problematiky vztahu tělesnosti a diskursu (jež má svoji dlouhodobou poststrukturalistickou historii).

Domnívám se, že autor se tak dále dosti mýlí s předoklady i důsledky zvoleného prismatu, když záhy hovoří o Rolandu Barthesovi a jeho kanonickém textu (*Smrt autora*) a poněkud unáhleně jej interpretuje ve vztahu k nejasné identifikaci Banksyho jako osoby. Nekritizují samotný nápad, který je

co do intence správný, ale zdá se mi, že autor (nebo tedy barthesovským slovníkem řečeno *skriptor*) diplomové práce nedoceňuje radikalitu Barthesova návrhu: „zmizelý autor“ (rozpuštěný v *rukopisu*) není jen Banksy, ale i třeba M. Kundera, T. Parsons nebo J. Seifert. Barthesovým cílem není, jak se podle mne autor domnívá, proponovat subjektivistickou recepční estetiku, ale komplexně změnit pohled na interpretaci uměleckého díla a jeho oporu v právě jakoby mimodiskursivní (kvazi-reálnou) entitě (jako může být diplomantem vzpomínaná osoba sprejera, umělecké skupiny nebo aukční síně). Shrnuto, tvrdit že Banksy, nebo cokoliv, je jakkoliv „esenciální“, zůstává vzhledem ke zvoleným teoretickým východiskům *contradictio in adjecto*.

Na straně 9. (a jinde) autor činí častou překladatelskou chybu, když překládá anglické *linguistic* (jak „lingvistický“, tak „jazykový“) jako „lingvistický“; tedy zaměňuje pojem „lingvistický“ (v češtině „náležející lingvistice jakožto vědě o jazyku“) za „jazykový“. V angličtině výraz *linguistic expression* je česky „jazykový výraz“ nikoliv „lingvistický výraz“.

Další výhrada, mající spíše povahu námětu k diskusi (s. 9), se týká velmi volného užití pojmu „dialektický“:

Interpretační rámce tak ovlivňují výběr a použití různých prvků diskurzivního repertoáru. Tento vztah funguje i obráceně, kdy užití různých typů diskurzivního repertoáru má vliv na tvorbu interpretačních rámců. (Koubek 2013, 43) Dá se tedy říci, že vztah interpretačního rámce je ve své podstatě dialektický.

Pokud necháme stranou to, jakou dialektiku má autor zde namysli (platónskou, hegeliánskou, marxistickou, sartróvskou...), pak je třeba říci, že co do své povahy se francouzská sémiologie konstitovala v jasné kontrapozici a dokonce v jistém generačním nepřátelství vůči „dialektice“ (např. autorem zmiňovaný M. Foucault píše *Slova a věci* jako útok na jakékoliv dialekticky-kontinuitní pojetí dějin); a dodal bych, že minimálně ve strukturální lingvistice a sociolingvistice se vztah rámce (systému) a jeho produktů (procesu) chápe spíše jako *type-token* relace. S tím se pojí další spíše marginální věc, Michel Foucault nebyl (ani vzděláním ani afiliací, ani co se jeho prací týče), jak autor mylně uvádí, „lingvista“ (s. 11).

Na s. 15 považuji za zbytečné odkazování na kvantovou mechaniku při definici „výpovědi“; sémiologie i lingvistika disponují méně problematickými koncepty jak vysvětlit výpověď jako relační pojem (viz k tomu například kanonické Benvenistovy práce; pro autorem zvolené východisko se nabízí Foucaultova *Archeologie vědění*; bližší autorovým záměrům by zde mohlo být pojetí pole v sociologii Pierra Bourdieu atd.). Lakonicky řečeno, dominantní diskurs se nemůže konstituovat, jak říká autor pouze „kolpsem vlnové funkce“, jakkoliv jde o lživou, ale nadměru problematickou analogii.

Výše zmíněná, problematická oscilace teoretické conceptualizace mezi relativismem a jednoduchým realismem, se ukazuje i na autorově rozmění pojmu „symbolu“ anebo jak říká autor DP: „symboliky“ (s. 15), v pasáži týkající se uvedení teoretického rámce Normana Fairclougha. Introdukce sama je dle mého soudu adekvátní, až právě na tuto pojmovou nedůslednost v chápání „symbolu“.

„Symbol“ má totiž dva klíčové referenty, jež jdou do jisté míry proti sobě – buď se jedná o „symbol“ jak mu rozumí německý idealismus (tj. spíše jako alegorii), nebo jako pojem již od antiky chápaný jako konvenční znak (říkáme například „matematické symboly“). Za problematické tak považuji autorovu unáhlenou interpretaci „symboliky“ za něco „subjektivního“; snad by bylo lépe říci alespoň „intersubjektivního“. Pokud chápu správně autorovu conceptualizaci diskurzivního repertoáru, pak nic jako „subjektivní“ (stejně jako „Autor“ jako interpretační záruka) v něm nemá místo. To co chápu jako „moje dispozice“ je z tohoto hlediska vždy výsledkem asubjektivních sil; nadneseně řečeno, „králem“ – alespoň podle v práci odkazovaných strukturalistů - těchto asubjektivních forem je bytostně obecný komunikační nástroj, tedy lidský jazyk, jenž sice vždy parciálně používáme a konkretizujeme, ale nikdy ne jako „čisté subjekty“.

Textu by myslím také prospělo důslednější interpretování pojmu „kód“ (a „re-kód“ apod.), se kterým se v zachází v textu volně (s. 18), zvláště, když se autor obrací, jistě adekvátně, k další svěbytné škole sémiotiky, tentokrát sociální, a hovoří o „meta-kódu“. Stejná výtka se týká pojmu „narace“ a „meta-narace“, „metafory“ a také Leeuwen-Kressovského pojmu „sémiotický zdroj“. Pečlivější uvážení by tak zasluhovala i – snad pracovní – definice znaku na s. 17 - kde autor směšuje, jinak zcela relevantní, ale

Peircem ovlivněný text T. Jappyho, se strukturalistickou perspektivou R. Barthes. Oceňuji zde autorův dílčí závěr (s. 18), kterým je diagnostika jednoho z hlavních způsobů, jakými Banksy mobilizuje „sémiotické zdroje“, tedy jednak překvapivé vizuální juxtapozice jak zobrazovaného, tak zobrazovaného ve kontrastním vztahu k *rámu* (s. 25)

Když autor uvádí (s. 24):

Interpretace díla jako metafory k Archimédově smrti obsahuje předpoklad, že recipient díla tuto legendu zná a že si ji dokáže s Banksyho výjevem spojit. Toto však z reakcí na toto dílo nevyplývá. Nabízí se proto otázka, proč se tato práce touto interpretací zabývá. Interpretace Banksyho díla nemusí nutně vycházet z univerzálně platného předpokladu, že každý, kdo dílo vidí, bude automaticky reprodukovat autorův diskurz.

Působí to vzhledem k výše v diplomové práci uvedeným teoretickým rozborům poněkud překvapivě: co by mělo být v tomto prismatu (analýzy diskursů Banksyho prací) „univerzálně platným předpokladem“?

Poslední konceptuální výhradu bych měl – opět vzhledem k odkazovaným autorům – k uchopení pojmu „moci“, z textu se mi zdá, jako by autor předpokládal (s. 31) dualistické dělení moci na „reálnou“ a „diskursivní“.

3. **FORMÁLNÍ ÚPRAVA** (*jazykový projev, správnost citace a odkazů na literaturu, grafická úprava, přehlednost členění kapitol, kvalita tabulek, grafů a příloh apod.*):

Text celkově splňuje formální i stylistické standardy kladené na tento typ prací (objevuje se v ní několik překlepů, např. „bílý supermacismus“, některé amfibolické fráze, s. 23, ale to jsou spíše marginální jevy). Místy text možná působí poněkud fragmentárně, ale oceňuji jak autorovo obeznámení se s komplikovanými teoretickými koncepty, tak a především jeho snahu o jejich funkční syntézu a následné vztázení ke zkoumanému materiálu. Z tohoto hlediska mohl autor více prohloubit závěr textu, který se mi, vzhledem k šíři a záběru probraného, jeví jako minimalistický až krátký. Hnidopišská poznámka: výzkumné otázky, pak mohly být vzhledem k žánru práce, komponovány jako (úvodní) součást textu.

4. **STRUČNÝ KOMENTÁŘ HODNOTITELE** (*celkový dojem z diplomové práce, silné a slabé stránky, originalita myšlenek apod.*):

Práci doporučuji k obhajobě, vzhledem k uvedeným výhradám, s předběžným hodnocením velmi dobře.

5. **OTÁZKY A PŘIPOMÍNKY DOPORUČENÉ K BLIŽŠÍMU VYSVĚTLENÍ PŘI OBHAJOBĚ** (*jedna až tři*):

Jak rozumíte vztahu moci a diskursu?

6. **NAVRHOVANÁ ZNÁMKA** (*výborně, velmi dobře, dobře, nedoporučuji k obhajobě*):

Velmi dobře.

Datum: Plzeň 10. 5. 2024

Podpis: